

4

PERSPEKTIV
PÅ TCO

Tjänstemannafrågan

”TJÄNSTEMANNAFRÅGAN” DÖK UPP under 1920-talet, blev akut omkring 1930 och var under detta årtionde en punkt på den offentliga dagordningen. Den var en social fråga av liknande karaktär som arbetarfrågan i slutet av 1800-talet även om den hade en annan dignitet. Tjänstemannakåren växte till inom banker, försäkringsväsende och industri på samma sätt som i statlig och kommunal verksamhet samtidigt som de patriarkala banden alltmer löstes upp. Privattjänstemännen fann att de måste organisera sig för att säkra pension på ålderdomen och de offentliganställda kände sin särställning hotad. Båda kategorierna kunde se att deras löneutveckling var sämre än arbetarnas.

Men många tvekade inför fackföreningsmodellen som upplevdes som socialistisk. Tanken på att komplettera en organisering med att bilda ett politiskt parti för medelklassen, såsom arbetarna och bönderna gjort, låg nära till hands. Fram på 1930-talet kunde en och annan tänka sig att idémässigt anknyta till korporativistiska tankar från framgångsrika partier i Italien och Tyskland.

Att göra gemensam sak med arbetarna och ansluta till LO var inget realistiskt alternativ, varken i tjänstemännens egna ögon eller för den fackliga grenen av arbetarrörelsen. När den unge LO-mannen Valter Åman i en Tiden-artikel 1935 oroade sig för att medelklassen saknade den självkänsla som de organiserade arbetarna besatt och rekommenderade facklig organisering fanns Daco sedan flera år och en topporganisation för offentligt anställda var på gång.

För både Daco och Gamla TCO var förhandlingsrätten central. Att förlita sig på rättslig reglering, såsom de borgerliga partierna lockade med för att undvika att privattjänstemännen definitivt valde den fackliga linjen, var för Daco inget verkligt alternativ till den lagstadgade förhandlingsrätt organisationen drev igenom 1936. Detta trots att de ledande nog själva röstade borgerligt. Och för de offentliganställda i Gamla TCO blev det naturligt att kämpa för samma mål. Från denna tid är det uppenbart att den organiserade medelklassens självkänsla stärktes.

Björn Rosengren, ordförande i TCO 1982-1994. Målad av Stig Claesson.

Samhällets stöttelelare

TCO KLEV 1944 DIREKT IN I ROLLEN som en av ”samhällets stöttelelare”. Det skedde i en tid då nationell samling länge rått och då samförstånd och kompromiss var ledstjärnor för arbetsmarknadens parter. Under kriget hade arbetsmarknadens organisationer och andra sammanslutningar bistått myndigheterna med att få folkförsörjningen att fungera. Ingen kunde vara emot att tjänstemännen inom privat och offentlig sektor gick samman. LO välsignade föreningen, SAF välkomnade den och landsfadern Per Albin Hansson uttalade:

Ur samhällets synpunkt är ett sunt organisationsväsen en god tillgång. Det medverkar till att skapa ordning och stabilitet. Det bidrar också till att utbreda solidariteten inom samhället. Att de fackliga sammanslutningarna taga sikte på att skydda och befördra gruppintressen betyder icke att de skapa eller skärpa motsättningar. Rätt ledda blir de organ för reglering och avvägning av förhållandena till andra grupper och till samhället.

TCO företrädde ett växande mellanskikt. Det var grupper som uppbar viktiga men sällan glansfulla funktioner i statsapparaten, i kommuner och lands-ting, i skolväsendet, i försvarsmakten, i polisväsendet och annorstädes. Det var betrodda arbetsledare i industrin, ingenjörer som strävade uppåt genom trälande med korrespondenskurser, självlärda journalister, diskreta bankmän och självpuffoffrande sjuksköterskor som nu var beredda att i samarbete hävda sin grupps intressen.

”att skapa bättre sociala förhållanden i landet ...”

Ingen kunde beskylla TCO för att företräda de privilegierade i samhället, även om många inom LO-kollektivet hade det sämre. Många var politiskt aktiva. TCO utgjordes av grupper som ville förändring och framsteg inom de mest skiftande samhällsområden. Genom medlemskårens blandade sammansättning

var det från början naturligt för TCO att ta ansvar för helheten, till och med när konflikt uppstod med starka intressen bland de egna förbunden.

Detta framgick när TCO i ett av sina första yttranden över en statlig utredning tillstyrkte en sjukförsäkringsreform som få medlemmar då skulle ha nytta av, men som organisationen menade ändå var ”ett värdefullt led i strävandena att skapa bättre sociala förhållanden i landet.” Det var denna princip som Nordenskiöld höll sig till när han i strid med STF argumenterade för en lagstadgad tjänstepension: att TCO inte borde motsätta sig reformer man inte hade nytta av men heller inte tog skada av, utan acceptera dem ur solidaritetssynvinkel.

Senare har TCO:s ansvar för den sociala sammanhållningen tagit sig ett starkt uttryck i ett engagerat försvar för den generella välfärdspolitiken med bland annat krav på att inkomstbortfallsprincipen ska tillämpas högre upp i inkomstskikten. Enligt TCO bör skatterna främst garantera finansiering av den generella välfärden.

Även om TCO-grupperna inte har hört till de privilegierade har de haft intresse av att försvara olika förmåner, som traditionellt hört till den egna gruppen, mot försämringar genom generell lagstiftning. Inom privat sektor har sådana förmåner även i ett längre historiskt perspektiv vanligen tillkommit genom kollektivavtal. Det gäller bland annat principen om hundra procentig lönekomensation vid sjukdom. När den socialdemokratiska regeringen 1991 genom lagstiftning framtvängde en sänkning av den högsta tillåtna kompensationsnivån till 90 procent anmälde TCO regeringen för brott mot ILO-konventionen om fri förhandlingsrätt. TCO fick stöd av ILO även om detta inte kom att påverka avtalen. När alliansregeringen 2009 föreslog att avtalade tillägg till sjukskrivna efter ett år skulle dras in nådde TCO resultat genom att dessutom samverka med försäkringsbranschen och tankesmedjan Timbro, efter påpekande om att även privata försäkringar skulle drabbas.

TCO har aldrig betraktats som en militant organisation även om centralorganisationen alltid i god ordning uttalat stöd för vapenskramlade och konfliktande delar av tjänstemannarörelsen. Den etiketten har i stället ibland klistrats vid organisationer inom tjänstemannarörelsen som burit det direkta ansvaret för avtalsförhandlingar. Detta har säkerligen varit positivt för rollen som samhällets stöttepelare.

Om än icke militant så har TCO ofta uppfattats som radikal. Ett genombrott skedde när TCO i mitten av 1960-talet framstod som bärare av jämställdhetsideal och effektiv kämpe för kvinnornas frigörelse. Samtidigt engagerade sig TCO för de stora utbildningsreformer som skulle utrota de orättvisor ifråga om möjlighet till utbildning som så många medlemmar upplevt in på bara krop-

pen. TCO:s utbildningsdagar blev en manifestation som satte organisationen på reformkartan för en större allmänhet.

i samarbete med LO ...

Förhållandet mellan LO och TCO präglades från första början av ömsesidigt förtroende. Otto Nordenskiöld pekar i den översikt över förhållandet mellan de båda organisationerna, som han skrev vid årsskiftet 1970/71, på betydelsen av att man haft mycket att göra med varandra under krigstidens folkhushållning. Som enskild händelse lyfter han fram betydelsen av 1946 års företagsnämndsavtal då TCO tilläts framträda som självständig avtalspart i ett huvudavtal med SAF. Valter Åmans roll, med rötter i LO och en stark ställning i arbetarrörelsen, kan nog inte överbetonas. Organisationstvister på handelns och statens område tilläts inte alltför mycket störa relationerna mellan centralorganisationerna.

Om TCO inte motsatte sig sociala reformer som mera låg i LO:s intresse så hade organisationen svårt att vinna politiskt gehör för jämställdhetspolitik och skattereformer så länge LO inte var med på vagnen och regeringen var socialdemokratisk. Utbildningspolitiken blev ett mera lätthanterat samarbetsområde med TCO som drivande.

När det gällde att skapa internationella kontakter för den unga tjänstemannarörelsen oroade sig en del för alltför nära samröre med kroppsarbetarnas organisationer. Risken fanns att detta skulle göra det svårare att hävda tjänstemännens intressen, och när den gemensamma nämnaren var arbetarrörelsen kunde man inte delta. Detta ledde till att TCO på nordiskt plan, i FFI och ILO utan större entusiasm försökte bygga upp samverkan på tjänstemannagrund. Att i början av 1970-talet aktivt bidra till att skapa NFS och EFS innebar att man lämnade denna strategi för att satsa på det gemensamma löntagarspåret. Det gav TCO en ställning som internationellt någorlunda jämbördig med LO.

Efter det att Lennart Bodström inte lyckats med att genom 1971 års presideöverenskommelse nå en öppning mot Saco med sikte på sammanslagning, var den uttalade ambition att nå resultat genom nära samarbete med LO och dess ordförande Gunnar Nilsson, som tillträdde 1973. På skatteområdet ledde detta kanske till onödiga kompromisser vilket visade sig när Folkpartiregeringen 1979 helt tillgodosåg TCO:s önskemål. Men på det hela taget hävdade sig TCO väl gentemot LO inom 1970-talets olika reformområden, som inkluderade den stora medbestämmandereformen och som var något av facklig skördetid. Ingen kunde tveka om att den gamle glassliparen i LO:s ledning respekterade TCO:s ordförande. Mera oförutsägbart blev samarbetet med de jämngamla och ifråga om temperament, bakgrund och ambitioner rätt lika stockholmarna Björn Rosengren och Stig Malm vid respektive roder.

... och Saco

Relationen till det nyskapade Saco präglades inledningsvis av en stark men improduktiv självmedvetenhet hos den nya redan framgångsrika centralorganisationen för alla tjänstemän, och från Sacos sida av ung akademisk kaxighet. Saco stämplades länge som militant, egoistisk och oansvarig samt därtill konservativ, vilket TCO-förbunden särskilt under "vänstervågen" kunde profitera på i konkurrensen om medlemmar. Under 80-talet mognade Saco samtidigt som man inom TCO-familjen var beredd att lämna hållningen att Saco var en överflödig organisation och lite splittrat började tala om möjligheterna att få till stånd en samlad tjänstemannarörelse i dialog och inte i konflikt med Saco-förbunden. På uppdrag av TCO:s och Sacos presidier gjorde Jaan Kolk och Läkarförbundets Bo Hjern en rapport 1991 om relationerna mellan TCO och Saco. Den visade att de i sakfrågor alltmer närmat sig varandra, även om TCO spände över ett vidare fält. Slutsatsen var att frågan huruvida samverkan var möjlig eller ej, inte enbart berodde på uppfattningarna i sakfrågor utan kanske mer på de ledande personernas strategiska bedömningar.

Med Inger Ohlsson och Anders Milton som ordförande i respektive organisation i mitten av 1990-talet kunde ett samarbete etableras. Då gav också Sveriges inträde i EU en ny anledning för Saco att engagera sig inom den traditionella fackliga rörelsen. För TCO är det sedan denna tid ofta mera naturligt att samverka med Saco än med LO. Särskilt gäller detta i skattefrågor och frågor om kompetensutveckling; medlemsförbunden möts och samarbetar i förhandlingsfrågor mer än tidigare. Till bilden hör inte bara en alltmer likartad medlemsstruktur utan även att spridningen av Sacos medlemmar på nivåer i arbetslivet stadigt ökar. För LO torde de mera oförutsägbara parlamentariska förhållandena ha gett nya impulser till samarbete löntagarorganisationerna emellan.

Partipolitiskt obunden

NÄR TCO BILDADES VAR DET var en självklarhet att organisationen skulle iakttä partipolitisk neutralitet även om begreppet ”neutralitet” var svårt att definiera. Därför övergick man så småningom till att tala om ”partipolitisk obundenhet”. Den kommitté som utformade förslag till stadgar för TCO valde att inte skriva något om saken:

Då en bestämmelse i detta ämne, om den skulle vara fullt uttömmande, av naturliga skäl blir ganska lång och samtidigt lätt kan leda till feltolkning, har kommittén ansett det onödigt att i någon form vidröra detta problem i stadgarna, utan har låtit det framstå som en självklar sak, att centralorganisationen, liksom alla de anslutna organisationerna, ska vara politiskt neutral.

I konflikten mellan Åman och Adamsson gjorde delar av pressen stor affär av Åmans engagemang som socialdemokratisk politiker. Adamsson, själv socialdemokrat, deltog i kritiken och sköt in sig på att Åman var ledamot i SAP:s verkställande utskott, vilket han menade var oförenligt med tjänsten som TCO:s direktör. Uppdraget som riksdagsledamot sade han sig inte ha något emot. Konflikten ledde till ett uttalande av TCO:s styrelse i januari 1958 som först erinrade om, att ”den politiska neutraliteten allt sedan dessa organisationer började framträda på arbetsmarknaden varit självklar.” Det fastslogs också att det aldrig kunde bli fråga om att begränsa någons politiska aktivitet med hänsyn till vederbörandes ställning i organisationen. Emellertid gick TCO-styrelsen, efter ett gemensamt möte med SIF:s styrelse, med på att tillråda ”försiktighet och återhållsamhet” för de företrädare för tjänstemannarörelsen som var politiskt aktiva.

För Åman bör detta medgivande inte ha krävt någon större självövertinelse. En granskning som gjorts av Åmans agerande i riksdagen visar, enligt Nils Elvander, att han hela tiden utvecklade stor aktivitet i mindre, icke partiskil-

jande frågor av intresse för TCO-grupperna, men i stora kontroversiella frågor intog han en försiktig hållning. I en för TCO-grupperna viktig fråga, nämligen om avdragsrätt för studiekostnader och periodiskt understöd till studerande, gick han upprepade gånger emot partilinjens och stödde oppositionen. Han spelade rent av en ledande roll som pådrivare på regeringen för att nå fram till en sådan avdragsrätt.

När det gäller den långdragna frågan om fullständiga fackliga rättigheter för de offentliganställda kan man konstatera många fall av personsamband mellan TCO och Folkpartiet. Vid slutbehandlingen av regeringens proposition demonstrerade TCO-juristen Lennart Geijer att hans organisations ståndpunkt var viktigare än partiets genom att som ende socialdemokratiska riksdagsledamot gå emot partilinjens när regeringen ville begränsa det avtalbara området.

Nordenskiölds ämbetsmannamässiga framtoning korresponderade väl med en principiell partipolitisk neutralitet. Trots sitt ställningstagande mot SIF i tjänstepensionsfrågan och för en obligatorisk lösning enligt den socialdemokratiska linjen, undgick han i huvudsak anklagelser för att ta partipolitiska hänsyn. I sina memoarer medger Dagens Nyheters chefsredaktör Herbert Tingsten rent av att "TCO-sekreteraren Otto Nordenskiölds sakkunniga och klara försvar för regeringens politik vid ett lunchsamtal den 17 maj påverkade mig" till viss avvikelser från Folkpartilinjens.

Under sin tid som TCO-ordförande avslöjade Lennart Bodström aldrig hur han röstade. Många i hans närhet gissade emellertid på Folkpartiet. För alla, inklusive honom själv, kom det som en fullkomlig överraskning när Olof Palme efter valet 1982 erbjöd honom att inträda i den socialdemokratiska regeringen som utrikesminister. Det ledde till att han blev partimedlem och i memoarerna lyfter han fram SSU-medlemskap från gymnasietiden.

Bodströms agerande i löntagarfondsfrågan och kärnkraftsfrågan gav upphov till omfattande debatt och kritik för att han gick Socialdemokraternas ärenden.

Löntagarfonder

Genom löntagarfondsfrågan kom Lennart Bodström i den allmänna debatten att stämplas som socialdemokrat. Emellertid har denna fråga, som Svante Nycander påpekar i boken *Makten över arbetsmarknaden*, sina rötter i en tidig liberal idétradition. Den liberala tanken var att löntagarna genom andel i företagets vinst både skulle höjas ur sin underordnade ställning och som delägare bli mindre benägna att ta till stridsåtgärder. Nycander påpekar att LO länge var kallsinnig, men att man på 1950-talet öppnade för dialog samtidigt som man framhöll att det var naturligt att de anställda ville vara med och bestämma i företagen om vinstandelssystem infördes.

TCO fridstöraren i samhälls- debatten

... som en frid-
störaren i
samhällsdebat-
ten bara etablerade
r, LO och SAF,
ska till och där
tagandena för det
nde företaget. Den
aktionen blev där-
riska kasta ut
judna gäst som
rmonin i samhäl-

består stöt upp till centralorganisationens
föreskrifter under de gångna åren.

Samhällsfrågorna ingen ny uppgift
– Engagemanget i samhällsfrågorna är
egen ny uppgift för TCO. Man har endast
skildrat den uppgift för vilken organisationen
företag bildades. Skiljandet är att vi
person utgående resurser har kommit göra
en bättre bild.

– TCO är liksom de politiska partierna
en opinionsbildande organisation, under-
stödd Lennart Bodström, och vi försöker
också vinnas geber för våra sänd-
ningsperson utgående och person an-
tagande av program som sker vid denna
kongress. Vi försöker alltid bidra oss en
uppfattning om hur en viss fråga bör lösas
för att det ska vara fördelaktigt för våra
medlemmar. Övergången.

Och TCO avvisar förstås
varar och tjänster för
från för ekonomiskt för

– Vår tankar på att
inverkan på arbetslivet
Pressen är, liksom
stämde. Det är en riktig
na har och som TCO
ledning att följande.

– Pressen har en väl
den grundar organi-
sat. Kanter är det inte
att organisationerna i
den egen organisation
spjälka i program.

TCO har blivit med af
na studier. Den första ge-
av ett antal handbrotts-
har skapat kritiska

Under Lennart Bodströms tid som ordförande utvecklades TCO till en stark röst i samhällsdebatten. 1979 års kongress, då löntagarfondsfrågan behandlades, fick en mer omfattande mediebevakning än någonsin tidigare. (Ur TCO-tidningen 11/79)

Folkpartiet drev på och i Moderata samlingspartiets program från 1969 ansåg även detta parti att system "utformade för en spridning av ägandet bör utarbetas och prövas". På initiativ av Folkpartiet tillsatte den socialdemokratiska regeringen en parlamentarisk utredning om löntagarfonder i januari 1975. Då – innan kapital- och valutamarknaderna avreglerats – ansågs tryggheten av kapitalförsörjning för investeringar som kunde skapa framtida sysselsättning vara ett stort samhällsproblem. Enligt direktiven skulle frågan göras beroende av de fackliga organisationernas ställningstaganden. Senare under detta år presenterade Rudolf Meidner LO:s länge väntade utredning med förslag som i rikt mått tillgodosåg krav på fackligt inflytande och ägande, dock utan att Folkpartiet slog bakut. Det hör till bilden att liberalerna, med Gunnar Helén i spetsen och Carl Tham som partisekreterare, sedan några år hade ett nära samarbete med Socialdemokraterna. Stämningarna påverkades inte omedelbart av att en borgerlig regering tillträdde efter valet 1976; löntagarfondsutredningen tilläts fortsätta med oförändrade direktiv och utan skifte av ordförande.

För TCO var det naturligt att ta fram en egen rapport om "löntagarkapital" där kollektiva fonder bara var ett av flera alternativ för att trygga kapitalförsörjningen. Den som höll i pennan var Jan-Erik Nyberg, som efter valet rekryterades till Regeringskansliet som folkpartistisk medarbetare. Det är inte för-

vånande att de Folkpartisynpunkter som levererades till den parlamentariska utredningen hade stora likheter med TCO-rapporten. Från TCO ingick i utredningen organisationens andreman Karl-Erik Nilsson med förhandlarbakgrund i SIF och utan kända partipolitiska sympatier. Han kunde från 1978 hämta argument i en ny debattskrift från TCO, vars principer om kollektiva fonder dock inte förbunden för bank och försäkring kunde ställa sig bakom vid 1979 års kongress. Inom SAF utarbetades ett alternativt förslag till Meidners; det var arbetsgivarnas representant i utredningen som tagit initiativet. Även denna modell skulle innebära ett påtagligt ökat inflytande för löntagarna. I och med att Socialdemokraterna förlorat regeringsmakten accepterade partiet att försöka jämka ihop sig med LO för ett gemensamt agerande i utredningen. Det ledde till att Meidners principmodell successivt urvattnades. I januari 1980 lade socialdemokraten Allan Larsson, som då var ordförande i utredningen, fram ett kompromissförslag som SAF:s representant, enligt Nycander, betraktade som ”mycket förtjänstfullt”.

Emellertid hade nya krafter inom SAF sedan några år bestämt sig för att försöka få ett slut på den fackliga skördetiden. Ofta citerades i avskräckande syfte rubriken ”Snart tar vi över” ur LO-tidningen. I ett tal i mars 1979, då en folkpartistisk minoritetsregering under Ola Ullsten satt vid rodret, hävdade SAF-ordföranden Curt Nicolin att det var ”sannolikt att Sverige är socialiserat inom 10 à 15 år”. Då var debattklimatet på väg att definitivt vända. Folkpartiets dåliga valresultat vid den höstens val bidrog till att partiet blev motståndare till löntagarfonder.

När Lennart Bodström året innan bett om besked från SIF:s kongress huruvida TCO kraftfullt skulle engagera sig för ett införande av löntagarfonder ville han sannolikt ha ett sådant mandat. Emellertid bidrog han därmed till att öka polariseringen; den försiktige Karl-Erik Nilsson ansåg att SIF-talet varit ”vansinnigt otaktiskt”. Själv kom Bodström att, i de presskampanjer och annonskampanjer som följde, användas som en lämplig hatperson i varningarna för ett ”fonsocialistiskt Sverige”. Dock torde det vara svårt att finna belägg för att han som TCO:s ordförande i något skede av löntagarfondsdebatten vägledades av partipolitiska hänsyn. Hans främsta ambition torde ha varit att ge TCO en ledande roll i lösandet av den stora samhällsfråga som engagerat politiska tänkare sedan den liberale förgrundsmannen John Stuart Mills dagar och som under 1970-talet fick sin speciella paketering på grund av det samhällsklimat som då rådde. Själv skriver Bodström:

Vi hade i TCO förhoppningen att det skulle gå att konstruera ett löntagarfondssystem som kunde accepteras av LO och TCO samt Socialdemokraterna och Folkpartiet, det vill säga samma konstellation som samverkade i kärnkraftsfrågan 1980 och i den stora skatteomläggningen 1981.

Kärnkraftsomröstningen

Kärnkraftsfrågan var partiskiljande på ett helt annat sätt. Tre linjer ställdes upp i folkomröstningen den 23 mars 1980. Linje 3, som stöddes av Centern, VPK och KDS, föreslog avveckling på tio års sikt av de sex reaktorer som var i drift. Linje 1, som stöddes av Moderaterna, var mer kärnenergivänlig än linje 2, som utformades av Socialdemokraterna och Folkpartiet. Även linje 1 och 2 innebar att kärnenergin i framtiden måste avvecklas men att Sverige fram till dess skulle nyttja de sex reaktorer som redan var i drift, samt ta i drift och nyttja de ytterligare sex som ännu inte var färdiga.

Att Lennart Bodström vid kampanjstarten för linje 2 uppträdde i tv tillsammans med LO, Folkpartiet och Socialdemokraterna uppfattades naturligtvis som att TCO stödde denna linje även om han förklarade att TCO inte tagit ställning. Internt var det tämligen riskfritt för ordföranden att associera TCO med linje 2, för den stöddes av SIF och SALF och hela sex personer i TCO:s styrelse hade engagerat sig för denna linje. Gentemot medlemmarna i allmänhet var det mera provocerande, för bland dem var det många som sympatiserade med linje 3. En stor grupp engagerade sig i Folkkampanjen mot kärnkraft under beteckningen ”TCO-are mot kärnkraft”. Som statsvetaren Michele Micheletti visat var mer än två tredjedelar verksamma inom den offentliga sektorn.

Även om det var besvärligt för ledningen i TCO så var det ett kvitto på viss position i samhällsdebatten att oppositionen organiserade sig i TCO:s namn. TCO-arna mot kärnkraft samlade in namn, annonserade i pressen och kritiserade TCO:s ledning, som man menade drev en kärnkraftsvänlig linje utan att medlemmarna tillfrågats. Samma sak fast i mindre skala inträffade senare i löntagarfondsdebatten. En förtroendevald inom SIF, Lars Ringdahl, var ordförande i ”SIF:are Mot Fonder” som främst propagerade via det stencilerade bladet ”Fondnytt inom tjänstemannarörelsen”.

Partipolitisk obundenhet är en förutsättning

Lennart Bodström hade den för en TCO-ordförande naturliga ambitionen att stärka TCO som påverkansorganisation genom att vara en stark röst i samhällsdebatten. Det gällde också att skapa kraftfulla allianser och upprätthålla en linje som kunde ge resultat oberoende av vem som innehade regeringsmakten.

Samma ambition kan lika naturligt tillskrivas hans efterträdare. Ifråga om privata partipolitiska sympatier har Björn Rosengren och Sture Nordh valt att öppet framträda som socialdemokrater medan Inger Ohlsson som TCO-ordförande inte avslöjade valhemligheten. Under deras tid har temat ”nya allianser” lyfts fram som ett sätt att pröva nya konstellationer för att få genomslag för TCO-ståndpunkter i olika frågor. Nära samarbete har till exempel etable-

rats med Svenska Naturskyddsföreningen (TCO-märkning) och Svenska kyrkan (rättvisemärkning). Traditionen att regelbundet bjuda in alla riksdagspartier till överläggningar har fortsatt.

I paragraf 2 i TCO:s gällande stadgar från 2007 slås organisationens grundläggande värderingar fast. Där heter det under rubriken ”Partipolitisk obundenhet är en förutsättning”:

TCO står fritt från de politiska partierna, men det innebär inte att TCO saknar åsikter i politiska frågor. TCO driver sakpolitiska frågor i syfte att främja medlemsförbundens och dess medlemmars intressen. Den partipolitiska obundenheten är en styrka som innebär att TCO kan driva frågor med samma intensitet oavsett politisk majoritet.

År 1979 hade en enhällig kongress beslutat att skriva in ”partipolitisk obundenhet” i stadgarna. Bakgrunden var inte minst TCO:s engagemang i löntagar- och kärnkraftsfrågorna och en allt intensivare offentlig diskussion om TCO:s ökade samhällsroll. I en rapport till 1979 års kongress med titeln *TCO och samhällsbevakningen* försökte ledande förbundsreträdare belysa och utveckla TCO:s ställning som påverkansorganisation. Med hänvisning till resonemangen från 1944 valde utredningen att inte föreslå någon skrivning om TCO:s relation till de politiska partierna i stadgarna men rekommenderade förbunden att använda formuleringen ”partipolitiskt obunden organisation”. Emellertid fann kongressen det naturligt att TCO:s egna stadgar skulle ha en motsvarande formulering och tillmötesgick därmed yrkanden i ett flertal motioner. Därmed inskrevs för första gången den partipolitiska obundenheten i TCO:s stadgar.

I broschyren *Med styrkan av en naturkraft* ... från 1951 förklaras TCO:s partipolitiska obundenhet med devisen: ”Ingen partipolitik inom tjänstemannarörelsen – men väl tjänstemannapolitik inom partierna”. Det är en devis som TCO-ordföranden Sture Nordh ofta lyfter fram. Som SKTF-ordförande försökte han 1993 plantera tjänstemannapolitik inom Folkpartiet genom att publicera en bok till försvar för grunddragen i den svenska välfärdsstaten tillsammans med den dåvarande partiledaren Bengt Westerberg. Nu hör han till dem som mest konsekvent talar om TCO som medelklassens organisation. Syftet är, som tidigare framhållits, att stärka dialogen med partierna, för att tillgodose medlemmarnas intressen när dessa berörs av beslut i regering och riksdag; samtliga partier torde vara angelägna om att appellera till den politiskt lättörliga medelklassen.

TCO och förbunden

Kansliets roll

Med Valter Åman som direktör fick TCO:s kansli redan från början en tämligen stark ställning gentemot förbunden trots att han inte var ledamot av styrelsen.

Under Nordenskiöld's decennium som TCO-chef satsade förbunden på TCO och dess kansli i en utsträckning som motsvarade mycket mer än deras egen medlemsutveckling. Den viktigaste bakomliggande orsaken torde vara att 1960-talet var ett årtionde med stora samhällsreformer, som tjänstemannarörelsen bäst kunde påverka samlat och genom ett kvalificerat gemensamt kansli.

Även första hälften av 1970-talet var en tid av stora reformer, men nu hade flera av förbunden vuxit så kraftigt i medlemstal att de kunde hålla sig med egen expertis, vilket minskade intresset av att satsa på TCO. TCO blev nu i allt högre grad beroende av bidrag som staten tilldelade organisationerna i syfte att få genomslag för reformer på olika områden: utbildning, medbestämmande, engagemang för utvecklingsländerna m.m.

Den enastående ekonomiska utveckling som präglat Sverige ända sedan krigsslutet bromsades upp redan i början av 1970-talet. Tillväxten i TCO-förbundens samlade medlemstal mattades av från mitten av 80-talet och 1988 konstaterades för första gången i TCO:s årsberättelse att medlemsutvecklingen stagnerat, något som även var en internationell trend.

Även om de flesta förbund månade om TCO var det i stagnationens tid svårt att prioritera TCO framför det egna förbundet. Tillsammans med att statsbidrag började dras in ledde detta till att den regionala verksamheten skars bort och till omfattande nedskärningar i det centrala kansliet. Förbundens förlust av medlemmar från 2006 skapade en ny situation. Nu blev rekrytering en huvudfråga och då blev det naturligt att samla extra resurser under TCO:s hatt för att ta itu med ett gemensamt problem.

Organisationsprinciper

När TCO bildades var det ett uttalat mål att skapa effektiva fackliga tjänstemannaorganisationer, framför allt genom att slå samman förbund för olika yrkesgrupper med samma arbetsgivarpart till större förbund. Den organisationsplan som gällde från 1956 utgick från behovet av gemensamt uppträdande mot centrala arbetsgivarparter och tog ställning för den framgångsrika vertikala organisationsprincip som SIF visat vägen för. Emellertid gjordes en rad undantag för att tillgodose yrkesförbund och små förbund inom TCO, dock endast tills vidare.

I rekryteringskonkurrensen med Saco, som utgick från examens- eller yrkesprincipen, var detta en black om foten. Till exempel hade SKTF svårt att rekrytera nyutbildade socionomer även om förbundet i stor utsträckning bars upp av personer med socionomexamen. Dessutom kunde det säkerligen locka att få räknas som akademiker och inte som enkel tjänsteman. Ett mindre förbund, Skolledarna, lämnade 1965 TCO, för att sälla sig till akademikerna och bibehålla sin ställning som eget förbund. På 1990-talet förlorade TCO militäryrkena till Saco. Detta var en direkt följd av att TCO nått framgång med sina militärförbunds krav på en demokratisering av officersyrket, där alla började sin karriär efter genomgången gymnasieskola. När TCO, i direkt strid med Civilingenjörsförbundet och Saco, på 1980-talet drev igenom att den gamla gymnasieingenjörutbildningen skulle ersättas av en tvåårig utbildning på högskolenivå, ledde detta så småningom till att den nya kategorin ingenjörer inte bara accepterades av Civilingenjörsförbundet utan också till att ett nytt gemensamt ingenjörsförbund, Sveriges Ingenjörer, bildades inom Saco.

På samma sätt som militärförbunden och ingenjörerna hörde SALF till tjänstemannarörelsens kärna. För denna organisation blev den vertikala principen ett allt större problem i takt med att förbundet utvidgade sina rekryteringsambitioner till statlig och kommunal sektor, vilket ledde till att SALF två gånger lämnade TCO och 1997 uteslöts.

Inom TCO har den vertikala principen kompletterats med ett tydligare yrkes- och branschperspektiv, samtidigt som yrkesförbunden ”vertikaliserats” genom breddning inom branschen. På liknande sätt har examens- och yrkesförbundsprincipen inom Saco blivit allt otydligare; tillkomsten av förbundet Sveriges Ingenjörer är ett gott exempel. Organisationens ursprungliga idé om att samla akademiker, det vill säga yrken som krävde studentexamen, förlorade sin innebörd i takt med utbildningsväsendets reformering. Inte heller har man upprätthållit krav på viss längd på den akademiska utbildningen som grund för anslutning.

Den senaste organisationsplanen antogs av TCO:s kongress 1989. Den konstaterar att vertikala förbund och yrkesförbund har en jämbördig ställning och att det kan finnas blandformer. Till planen hör gränsdragningsöverenskommelser, med syfte att undvika inbördes konkurrens, samt en ordning för tvistelösning. När SALF uteslöts 1997 skedde det i enlighet med överenskomna regler. Dock deltar organisationen, med det nya namnet Ledarna, i tjänstemannasamarbetet inom PTK och OFR.

FOTO: DENNY LORENTZEN

De nya medierna används alltmer också av facken. 2011 släppte FacketFörändras.nu spel-appen Kollegues som man beskriver som ett "fantastiskt roligt och beroendeframkallande spel om varför det är bra att göra saker ihop".

Inger Ohlsson, ordförande i TCO 1994-1999. Målad av Sissel Wibom.

Medelklassen och framtiden

NÄR TCO PRESENTERAR SIG SJÄLV används ibland uttrycksättet ”världens starkaste tjänstemannaorganisation”, och det med all rätt om man avser en centralorganisation för fackförbund som inte organiserar arbetare. TCO tillkom under gynnsamma omständigheter och utvecklades snabbt. Den blev en förebild för andra nordiska länder, även om ingen kan ta ifrån Finland att vara först med att bilda en centralorganisation för tjänstemän. I andra delar av världen har medelklassen organiserat sig fackligt i andra former, om den alls är organiserad.

Tack vare acceptans från LO kunde TCO redan från början hävda sig väl internationellt, och dess ställning stärktes efter det att man övergivit tanken på särskild tjänstemannaverksamhet vid sidan av den fackliga huvudfåran. Dock var det länge nödvändigt för tjänstemannaorganisationerna att samverka separat på nordiskt plan, eftersom den samlade arbetarrörelsens forum SAMAK inte var något alternativ på grund av deras partipolitiska obundenhet. Det definitiva steget mot huvudfåran togs i början av 1970-talet då TCO aktivt deltog i bildandet av NFS och EFS. Under 1990-talet återetablerades särskilda nordiska tjänstemannamöten, vilket bör ses i sammanhang med medelklassens ökade fackliga styrka.

Sedan slutet av 1980-talet upplever den fackliga rörelsen i Sverige, liksom i många jämförbara länder, svårigheter att rekrytera nya medlemmar. Samtidigt kan konstateras att den fackligt organiserade medelklassen får en allt större tyngd i samhällsekonomin i förhållande till den traditionella arbetarklassen, om man utgår från den sammanlagda lönesumman för de båda grupperna. Ett uttryck för detta är att löneförhandlingarna för de svenska privattjänstemännen, som en gång i tiden klagade över ”LO:s grimma”, 2010 kunde träffa avtal med

arbetsgivarparten före LO-förbunden. På den statliga sidan har TCO-förbunden traditionellt dominerat. Inom denna krympande sektor representerar dock Sacos förhandlingskartell numer (2009) ett kollektiv med lika stor lönesumma som OFR samtidigt som LO-förbunden helt marginaliserats. På det kommunala området har OFR i dag betydligt fler medlemmar än LO-förbundet Kommunal.

För att fortsättningsvis effektivt hävda medelklassens fackliga intressen önskar TCO en nära samverkan med Saco med sikte på samgående. En sådan framtid ter sig naturlig om man utgår från hur medlemskårens sammansättning utvecklats och hur de båda organisationernas ståndpunkter i sakfrågor alltmer sammanfaller. Detta konstaterades redan i den kartläggning som gjordes 1991 och utvecklingen har därefter fortsatt i samma riktning. Men vad som i verkligheten kommer att ske beror nu liksom då på hur de ledande företrädarna bedömer situationen. Det är trots allt enskilda personer som skapar historia och inte objektiva sakförhållanden.

TCO utifrån

TCO SOM ORGANISATION HAR tillsammans med frågan om tjänstemännens fackliga organisering varit utgångspunkter i denna bok. Gemensamt har förbunden hävdat rätten att förhandla och självständigt träffa avtal med arbetsgivarparter. Gentemot regering och riksdag samt olika myndigheter har TCO sökt påverka lagstiftningen och dess tillämpning för att på bästa sätt tillvarata medlemmarnas intressen. För att nå resultat har samarbete etablerats med andra fackliga organisationer nationellt och internationellt.

Nu till sist kan det vara dags att vända på perspektivet och utgå från det svenska samhället i stort. Den frestande men naturligtvis omöjliga frågan att besvara är: Hur skulle samhället ha sett ut utan TCO? Däremot går det att, redan utifrån den föregående undersökningen av TCO:s historia med belysning av ett urval av teman, fastställa vissa saker.

När det generella välfärdssystemen byggdes upp efter andra världskriget var TCO en kompetent dialogpartner för de socialdemokratiska regeringarna och aldrig en bromskloss trots att den omedelbara nyttan för tjänstemannakollektivet var otydlig. Under borgerliga regeringar har TCO funnit en allierad i Folkpartiet som försvarare av den generella välfärden.

På jämställdhetsområdet var TCO tidigt drivande tillsammans med Folkpartiet, vilket bland annat ledde till särbeskattningens införande. När justeringar av skatteskalorna för löneinkomster hörde till den årliga rutinen var det Folkpartiet som var mest angeläget om att ta till vara TCO-gruppernas intressen.

De stora utbildningsreformerna på 1960- och 1970-talen – grundskolans införande, etablerandet av en sammanhållen gymnasieskola, den enhetliga högskolan, vuxenutbildningens utbyggnad – påbörjades av socialdemokratiska regeringar och fullföljdes av borgerliga, hela tiden med TCO som aktiv pådrivare. För TCO:s högskolepolitik har inte minst Centerpartiet varit lyhört. Mer

än någon annan organisation betonar TCO att människor och ett modernt samhälle aldrig kan få för mycket av utbildning och kunskapsutveckling.

Varken under socialdemokratiskt eller borgerligt regeringsinnehav har TCO haft synpunkter på nivån av det totala skatteuttag som riksdagen beslutat, utan endast på hur skattetrycket ska fördelas. TCO har verkat för finansiering av systemen för generell välfärd och för ett samhälle där den enskildes möjligheter till utbildning inte ska begränsas av yttre faktorer.

I den internationella konkurrensen är TCO:s utgångspunkt att Sverige aldrig kan konkurrera med låga löner och låga skatter, vilket också torde vara den dominerande uppfattningen inom de politiska partierna. Samtidigt försöker TCO genom internationell samverkan och solidaritet medverka till att löntagare i andra länder framgångsrikt ska kunna hävda sina intressen.

I den svenska politiska debatten har TCO redan från början, på grund av sin uppbyggnad och sin storlek, kunnat agera som ett allmänt samhällsintresse och inte bara som ett särintresse för tjänstemän. Sammanhållningen i Sverige skulle antagligen ha varit mindre och motsättningarna större utan TCO.

För en närmare förståelse av vilken betydelse TCO haft krävs dock att samhällsforskarna mer än hittills sätter fokus på tjänstemännens fackliga organisering, både i Sverige och i jämförbara länder.

Källor och litteratur

TAM-Arkiv

Grindstuvägen 48, Bromma

Daco

Representantskapets protokoll med bilagor

Representantskap 30.1 1944 (namnfrågan)

Övrig korrespondens

Rosenbadskonferensen (Dacos bildande 6.10 1929)

Handlingar rörande förenings- och förhandlingsrätt

Ernst Ahlbergs anförande 2.6 1936 m.m.

Gamla TCO

Handlingar rörande bildandet av TCO

Betänkande angående sammanslagning av Daco och TCO

Handlingar rörande förhandlingsrätt

Till Konungen sept 1943 (om kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt)

TCO

Kongressprotokoll

Kongresshandlingar

Representantskapets protokoll

Representantskap 11–12.12 1948 (lönestabilisering)

Konceptprotokoll med underlag och handlingar

Wagnssons middagstal 11.6 1944 (konstituerande kongressen)

Representantskap 17.9 1949 (FFI-frågan)

Styrelseprotokoll

Underlag till styrelsen

Relationerna TCO–SACO 13.12 1991

Verksamhetsberättelser 1944–2001

Reserapporter

Överläggningar med de italienska facken 17–18.10 1996

Yttranden

Broschyrer

Lennart Dideron: Lika lön för lika arbete. TCO:s informationsavdelning 1953/54 (studiebrev)

TCO-are för fondomröstning

Fondnytt inom tjänstemannarörelsen

1-84, april 1982–oktober 1984

TCO-S

Verksamhetsberättelse 1967

TCO/Tjänstemannarörelsen

Anette Lundberg: Automationen och tjänstemännen – debatten om dato-

terna 1955–70, vt 1993 (seminarie- uppsats)
Mats Wingborg: Tjänstemannarörelsen och förekomsten av nazism och antisemitism under 1930- och 1940-talet
Ingvar Seregard: Synpunkter på tjänstemannaförmedlingen, februari 1963

Intervjuer

Filmspelning av Gunilla Runnquist 2010:

- Östen Johansson
- Benne Lanz
- Rune Larson
- Marianne Lundqvist

Arne H. Nilstein (samtal med författaren 28 januari 2011 om textutkast)

Offentligt tryck

Allmän arbetslöshetsförsäkring. Betänkande av 1974 års utredning om en allmän arbetslöshetsförsäkring, SOU 1978:45

Betänkande med förslag till arbetsavtal, SOU 1935:18

Kompetensutveckling – en utmaning. Delrapport från kompetensutredningen, SOU 1991:56

Riksdagstryck

Skatteomläggning 1976. Delbetänkande av 1972 års skatteutredning, SOU 1974:103

Svensk Författningssamling

TCO-skrifter

Därför förhandlar facket. Fakta och argument kring löneförhandlingar, 1981

Därför förhandlar facket – en skrift till försvar för rättsordningen på arbetsmarknaden, 1993

En stark och effektiv påverkansorganisation. Slutrapport från TCO:s översynsutredning, 1995

Engman, Hans: Sverige och Europa, 1973

Familj och samhälle. Rapport från TCO:s familjepolitiska grupp, 1970

Företagandets internationalisering – välfärdshot eller framstegsgaranti, 1973

Hur förbättras forskarutbildningen? Professorer ger förslag, TCO, SFS, ST, 2009

Lika arbete – lika lön, TCO:s skriftserie 1, 1949

Lika skatt för lika inkomst – en granskning av hur skattesystemet verkar för olika inkomstagare, 1979

Lika skatt för lika inkomst. En rapport från TCO:s arbetsgrupp för skattefrågor, 1979

Lönepolitiken inom tjänstemannarörelsen, 1963

Nilstein, Arne H.: De skandinaviska löntagarna och europeisk ekonomisk integration, otr. konferensrapport, 1959

Nilstein, Arne H.: Sverige, Norden och Västeuropa. Aktuella västeuropeiska samarbetssträvanden, 1958 och 1959
Nya tider, nya fack, 1997

Nyberg, Jan-Erik: Arbetsmarknad och sysselsättning, 1972

Nyberg, Jan-Erik: Framtidens pensioner, Fakta/Debat 1/1993

Personalutbildning. En rapport om utbildning i arbetslivet, 1984

Samarbetsavtal TCO–SACO, 2000

Skatter och standardutveckling, 1971

Skatterna inför 90-talet, 1989
TCO granskar: Utbildning lönar sig, otr. 2009

TCO och samhällsbevakningen, 1978

Tjänstemännens lönepolitik, 1973

Tjänstemännens pensioner, nr 10

TCO:s skriftserie, 4:e uppl. 1969

Tjänstemännens sjuklöner, TCO:s skriftserie 5, 1954 och 1955

Westerlund, Uno: Ett historiskt TCO-perspektiv på dagens högskoledebatt, 2006

Tidningar

(Carolinabiblioteket, Uppsala)
Bankvärlden
Dagens Nyheter
Morgon-Tidningen
TCO-tidningen
Tjänstemannarörelsen

Litteratur

Almryd, Hans: Folkbildning och tjänstemän, TBV 1935–1985, 1985
Andersson, Lennart: Kartellen som vann och försvann. TCO-S 1967–1990, 2001
Andersson, Rolf G B: I legostadgans skugga. Om de svenska kontorist- och biträdesföreningarna från 1880-tal till 1940-tal, 1999
Baude, Annika (red): Visionen om jämställdhet, 1992
Baude, Annika, m. fl.: Kvinnors liv och arbete, 1968
Berggren, Henrik och Trädgårdh, Lars: Är svensken människa?, 2009
Berggren, Henrik: Underbara dagar framför oss. En biografi över Olof Palme, 2010
Bergstrand, Finn: Daco 1931–1937 (1960, i tryck 2003)
Björnsson, Anders: I kunskapens intresse. SACO:s första sex decennier, 2007
Bodström, Lennart: Mitt i stormen, 2001
Boel, Bent: The European Productivity Agency And transatlantic relations 1953–1961, 2003
Boivie, Per Erik: Global standard – om hur TCO-loggan hamnade på dataskärmar jorden runt, 2007
Broström, Anders (red): Storkonflikten på den svenska arbetsmarknaden 1980, 1981

Bussmann, Ludwig & Westerlund, Uno (Herausg): Alterssicherung in Schweden und Deutschland, 1991
Carlsson, Ingvar: Så tänkte jag. Politik & dramatik, 2003
Carparsson, Ragnar: LO – bakgrund, utveckling, verksamhet, 1966
Corneliuson, Einar: Rätt till förhandlingar och inflytande i *SKTF 40 år 1936–1976, 1976*
Croner, Fritz: Ett liv i vår tid, 1966
Croner, Fritz: Tjänstemannakåren i det moderna samhället, 1951
de Geer, Hans: Från svenska modellen till Svenskt näringsliv, 2007
Edebalk, Per Gunnar: Arbetsgivarna, sjukförsäkringen och sjuklönen – en historik i *Arbetsmarknad & Arbetsliv, 2010:3*
Edebalk, Per Gunnar: Sjuklön och sjukpenning. 1955 års sjukförsäkringsreform och sjuklönefrågan, Lunds universitet Socialhögskolan, 2005
Edvardsson, Ingmar: Historien om bankfacket. Svenska Bankmannaförbundet 1887–1993, 1994
Efterkrigstidens samhälle, Folkpartiet 1944
Elmér, Åke m.fl.: Svensk socialpolitik, 2000
Elvander, Nils: Den svenska modellen. Löneförhandlingar och inkomstpolitik 1982–1986, 1988
Elvander, Nils: Intresseorganisationerna i dagens Sverige
Elvander, Nils: Svensk skattepolitik 1945–1970, 1972
Erici, Bernt & Roth, Nils: Arbetslöshetsförsäkringen i Sverige 1935–1980, 2008
Eriksson, Arne H: Tjänstemannafrågan, 2007
Faxén–Odhner–Spånt: Lönebildning i 90-talets samhällsekonomi, 1989
Feldt, Kjell-Olof: Alla dessa dagar ... I regeringen 1982–1990, 1991

- Fockstedt, Sven:** Afrikansk fackföreningsrörelse, 1964
- Fölster, Kaj, Gustafsson, Stig, Winai Ström, Gabriele (red):** Annika Baude – Pionjär för jämställdhet, 2002
- Gradin, Anita & Jacobsson, Ranveig:** Från bruket till Bryssel, 2009
- Hansen, Lars-Erik:** I klasskampens skugga – tjänstemännen och politiken i Sverige under 1920- och 1930-talet i *Årbok fra Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek, Oslo 2011*
- Hansson, Åsa:** Svensk skattepolitik (Underlagsrapport för Ratio-institutet), Nationalekonomiska institutionen Lunds universitet, mars 2006
- Historieboken. SACO/SR, 1985**
Inflationskronor, skattekronor och egna kronor, SACO 1965
- Irlinger, Irma:** TCO och kvinnorna. Tidsperioden 1944–1974, 1990
- Isling, Åke:** En bygd, en släkt, ett liv, 2001
- Jansson, Torkel:** Adertonhundralets associationer, 1985
- Johansson, Karin & Fredriksson, Ulf (red):** Sveriges lärarförbund 1967–1990, 1993
- Kjellberg, Anders:** Ett nytt fackligt landskap bland tjänstemännen: Unionen och Sveriges ingenjörer i *TAM-Revy 1/2008*
- Kjellberg, Anders:** Facklig organisering i tolv länder, 1983
- Kjellberg, Anders:** Hur formades de svenska tjänstemännens organisationsmönster? i *Johansson, Anders L:* Fackliga organisationsstrategier, 1997
- Kjellberg, Anders:** Industrial Relations Foresight for Sweden. Lund University: Studies in Social Policy, Industrial Relations, Working Life and Mobility. Research Reports 2009:1
- Kjellberg, Anders:** Privattjänstemännens fackliga organisationsmiljö 1880-1930 i *TAM-Revy 2/2003*
- Kjellberg, Anders:** Uppgifter om aktiva medlemmar i LO och Saco (per mejl)
- Klason, Lars-Erik:** Ett förbund på frammarsch. Svenska facklärarförbundets historia 1975–1990, 2007
- Kleberg, Olof m fl:** Europa en säkerhetsrisk? (Sveriges Liberala Studentförbund), 1968
- Klönne, Arno-Reese, Hartmut:** Die deutsche Gewerkschaftsbewegung, 1984
- Larsson, Rune:** Ett systemskifte i medlingsverksamheten i *Hundra år av medling, 2006*
- Larsson, Ulf:** Olof Palme och utbildningspolitiken, 2003
- Lindencrona, Gustaf:** Svensk familjebeskattning 50 år i *Skattenytt 2000 – 50 år*
- Lundberg, Urban:** Juvelen i kronan. Socialdemokraterna och den allmänna pensionen, 2003
- Lundenmark, Tomas & Nilsson, Christer:** Slaget om riksavtalet, 2001
- Magnusson, Lars:** Sveriges ekonomiska historia, 2010
- Micheletti, Michele:** Organizing Interest and Organized Protest. Difficulties of Member Representation for the Swedish Central Organization of Salaried Employees (TCO), 1985
- Molin, Björn:** Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik, 1967
- Nilfors, Folke:** Tjänstemannaorganisationerna i Sverige och deras verksamhet i *Nordisk Administrativt Tidskrift 1952*
- Nilsson, Tommy:** Från kamratföreningar till facklig rörelse, 1985
- Nilsson, Åke:** SIF – en framgångssaga, 2008
- Nordenskiöld, Otto:** Förhållandet LO–TCO, 1972
- Nycander, Svante:** Liberalismens idéhistoria, 2009

- Nycander, Svante:** Makten över arbetsmarknaden, 2008
- Nycander, Svante:** Omdefiniering av tjänstemannaintresset i *Meddelanden från TAM-Arkiv 1/2002*
- Näslund, Lena:** Kvinnornas århundrade: 50 års kamp för jämställdhet, TCO 1997
- Olivecrona, Gustaf:** Parterna, 1978
- Persson, Göran:** Min väg, mina val, 2007
- Rolfer, Bengt:** Från röra till reda. Tio år med industriavtalet, 2008
- Rothstein, Bo:** Mera myt än verklighet i *Tiden 2/1993*
- Sandberg, Per:** Tjänstemannarörelsen – uppkomst och utveckling, 1969
- Schmidt, Carl Chr:** "Tredje kapitlet" i *De första decennierna. En bok om HTF, 1957*
- Sjögren Lindquist, Gabriella & Wadensjö, Eskil:** Inte bara socialförsäkringar. Kompletterande ersättningar vid inkomstbortfall, 2005
- Sjölund, Maivor:** Statens lönepolitik 1966–1988, 1989
- Streiter, Jörg:** Von der Shop-stewards-bewegung zum national minority movement, 1982
- Ståhlberg, Ann-Charlotte:** Våra pensionssystem, 1955
- Sundström, Olof:** Socialpolitik, Arbetsmarknad i *Sverige och EEC, 1971*
- Svenska Personal-Pensionskassan 1917–1942. Minnesskrift över de första 25 åren, 1942
- Sveriges Privatanställdas Pensionskassa, 1917–1926, 1927
- Söderberg, Tom:** Två sekel svensk medelklass, 1972
- Tingsten, Herbert:** Mitt liv. Tio år 1953–63, 1992
- Tobisson, Lars F.:** Framväxten av statstjänstemännens förhandlingsrätt, 1973
- Wallén, Tord:** Samförstånd som strategi, 1994
- Wallén, Tord:** Suveränitet och samverkan, 1989
- Wallén, Thord:** Bakom dokumenten, 1985
- Westerlund, Uno:** Otto Nordenskiöld i *Svenskt biografiskt lexikon, 1989*
- Westerlund, Uno:** Tyska Metall i kris efter förlorad strid om arbetstid i *Lag och Avtal 8/2003*
- Westerlund, Uno:** Tyskland mitt i Europa, 1992
- Åman, Valter:** Medelklassen och den politiska propagandan och Medelklassens växande självkänsla i *Tiden 1935*
- Åman, Valter:** Repor i färgen, 1982

Personregister

- Adamsson, Harald 18, 49–53, 56, 116,
117, 125, 168, 169, 171, 191
Ahlberg, Ernst 24, 92, 115, 116, 167
Ahlgren, Sven 60
Andersson, Gunnar 166
Anger, Filip 94, 169
Arvidsson, Stellan 154
Axelsson, Bertil 107
Axén, Gunnar 149
- Bargholtz, Percy 153
Bartley, Osborne 64
Baude, Annika 58, 127-129
Berg, Fridtjuf 152
Bergstrand, Finn 115
Bernhardsson, Göte 153
Bildt, Carl 109, 137
Bjerregaard, Ken 11
Björnson, Anders 39
Bjørnson, Bjørnstjerne 39
Björlin, Lars 11
Bodström, Lennart 56, 58, 59, 63–67,
70, 72, 73, 109, 110, 126, 135, 136, 144,
145, 156, 177, 178, 189, 192, 194, 195
Bodström, Vanja 144, 145
Boel, Bent 171
Bohman, Gösta 105, 134
Boivie, Per Erik 74
Brandgård, Evert 154
Brandt, Willy 175
Bystedt, Britt-Marie 58, 126, 127
Bäckström, Urban 139
- Carl XVI Gustaf 73
Carlsson, Ingvar 107, 109, 137, 138, 153,
159, 180
Carlsson, May-Britt 129
Corneliusson, Einar 95
Croner, Fritz 169
- Delors, Jacques 179
Dergel, Leif 11
- Edgren, Gösta 59, 61, 174, 175
Ekman, C.G. 89
Ekström, Anna 77, 139
Elvander, Nils 102, 105, 108, 191
Eriksson, Arne H 24
Eriksson, Sune 125
Erlander, Tage 39, 56, 123, 128, 143,
156, 157, 174
- Fallada, Hans 25
Faxén, Karl-Olof 61, 98
Feldt, Kjell-Olof 135–137, 174
Fernvall, Eva 11, 130
Fockstedt, Sven 56, 175–177
Forsberg, Anna 82
Fredriksson, Gunnar 128
Fredriksson, Ingrid 128
Fälldin, Thorbjörn 105, 158
- Gardner-Sundström, Ingela 76
de Gaulle, Charles 174
de Geer, Hans 77

Geijer, Arne 49, 60, 169, 174, 175
 Geijer, Lennart 50, 56, 92, 96, 124, 192
 Gottfarb, Lilian 128
 Gradin, Anita 58, 127
 Gustafsson, Stig 56
 Gustaf V 92

Hallnäs, Sven 94, 123
 Hammarskjöld, Dag 173
 Hansen, Lars-Erik 11
 Hansson, Per Albin 39, 90, 91, 92, 187
 Hansson, Sigfrid 15, 29, 90
 Hansson, Åsa 132
 Hedborg, Anna 119
 Hedtoft, Hans 170
 Helén, Gunnar 193
 Hellers, Hans 60, 102, 105
 Hitler, Adolf 32
 Hjern, Bo 190
 Höjer, Gerda 48, 49, 125, 168

Irlinger, Irma 124
 Isaksson Pérez, Birgitta 72, 146
 Isling, Åke 56, 59, 66, 126, 128, 153, 155, 156
 Ivö, Lena 82

Jacobson, Bertil 77
 Johanson, Helena 82

Karlholm, Kaj 57
 Kjellberg, Anders 11, 27
 Kolk, Jaan 11, 72, 79, 80, 138, 190
 Kyling, Folke 168, 169
 Könberg, Bo 118
 Larson, Rune 102, 105, 109
 Larsson, Allan 175, 194
 Larsson, Lennart 56, 66, 72, 153, 159, 178
 Larsson, Ulf 156
 Lenin, Vladimir 32
 Lindahl-Kiessling, Kerstin 160
 Lindberg, August 39
 Lindholm, Sigurd 95
 Ljunggren, Olof 67
 Lundqvist, Marianne 48

Malm, Stig 189
 Marshall, George C 171
 Marx, Karl 23
 Meidner, Rudolf 172, 193, 194
 Micheletti, Michele 195
 Mill, John Stuart 194
 Milton, Anders 76, 181, 190
 Misgeld, Klaus 171, 178
 Molin, Björn 116
 Mundebo, Ingemar 135
 Myrdal, Alva 166
 Möller, Gustav 90, 91, 92, 94, 143, 145
 Möller, Yngve 49
 Mörtvik, Roger 81

Nicolin, Curt 101, 105, 194
 Nihlfors, Folke 95
 Nilsson, Gunnar 67, 101, 189
 Nilsson, Karl-Erik 194
 Nilstein, Arne H 49, 55, 59, 60, 63, 64, 172, 173, 174
 Nordenskiöld, Otto, 18, 44, 51, 53, 59, 61, 63, 70, 82, 94, 116-118, 125, 144, 165, 166, 172, 174, 175, 188, 189, 192, 197
 Nordh, Sture 11, 72, 79, 81, 106, 119, 136, 139, 146, 147, 151, 161, 195, 196
 Nyberg, Jan-Erik 11, 118, 144, 193
 Nycander, Svante 109, 128, 192, 194
 Nygren, Hildur 123, 124
 Nørby, Bengt 80

Odhner, Class 61, 98
 Ohlin, Bertil 19, 94, 134
 Ohlsson, Inger 79, 80, 181, 190, 195
 Olivecrona, Gustaf 67
 Orpana, Lena 132

Palme, Lisbet 128
 Palme, Olof 56, 67, 70, 105, 128, 129, 156, 157, 176, 178, 192
 Paulsson, Solveig 130
 Pehrsson, Axel 92
 Persson, Göran 80, 107, 109, 138, 147
 von Platen, Gustaf 70

Ramstedt, Lars-Bonny 101
Rehn, Gösta 172
Rehnberg, Bertil 109
Rexed, Bror 129
Ringdahl, Lars 195
Romanus, Gabriel 128
Romilsson, Christer 11, 80, 102, 107, 108, 110, 136
Rosengren, Björn 65, 71–74, 77, 79, 82, 105, 136, 137, 160, 181, 189, 195
Rothstein, Bo 143
Runnquist, Gunilla 11
Rydberg, Helge 16, 17, 20
Rönquist, Per-Erik 56, 156, 176
Rössel, Agda 123

Sahlin, Mona 109
Sandlund, Maj-Britt 128
Schmidt, C.C. 92
Segerstedt, Torgny T 158
Seregard, Ingvar 60, 63–65, 67, 100, 101, 145, 172
Sirén, Eva-Lis 161
Strindlund, Gerhard 92
Stråth, Claes 98
Sträng, Gunnar 126, 129, 134–136, 143
Sundström, Olof 175
Sundström-Gardner, Ingela – se Gardner-Sundström
Svensson, Karl-Erik 11
Söderbäck, Fritiof 39, 166
Södersten, Erik 172

Tham, Carl 154, 162, 193
Tidefelt, Sune 135
Tilly, Hans 161
Tingsten, Herbert 192
Tobisson, Lars 95, 96

Ullenhag, Jörgen 76, 181
Ullsten, Ola 194

Wagnsson, Ruben 17, 18, 37, 39, 49
Wallén, Thord 49
Wallenberg, Marcus 114
Westerberg, Bengt 130, 137, 147, 196
Westerlund, Staffan 11

Westerlund, Uno 10, 159, 174, 181
Wibble, Ann 137
Wikström, Jan-Erik 158–160
Wingborg, Mats 24–25
Wirtén, Rolf 135
Wästberg, Olle 128

von Zeipel, Victor 15, 17, 19, 20, 37, 90, 92, 114, 115, 117, 120

Åman, Valter 18, 25, 29, 41, 44, 46, 47–53, 56, 125, 166–169, 171–173, 186, 189, 191, 197
Åsbrink, Erik 136
Östlund, John 60, 63, 64, 102, 123

Uno Westerlund

EN GLANSFULL FRAMTID

Ur TCO:s historia 1944–2010

När facklig historia skrivs har historiker och samhällsvetare ägnat liten uppmärksamhet åt tjänstemannarörelsen jämfört med den fackliga arbetarrörelsen.

”Att ta sig an TCO:s historia har därför i stor utsträckning inneburit att ge sig ut på obruten mark”, konstaterar förre TCO-medarbetaren **Uno Westerlund** som skrivit denna bok om TCO och dess föregångare som centralorganisation för förbund av anställda, vilka karakteriserats med ord som ”tjänstemannaklassen, medelklassens löntagare, intellektuellt arbetande funktionärer”. När nuvarande TCO bildades 1944 förutspådde dess hedersordförande Viktor von Zeipel organisationen ”en glansfull framtid”. Den person- och faktaspäckade framställningen analyserar TCO:s roll i samhället. Den går fram till 2010 då medlemsantalet växt från 240 000 vid starten till 1,2 miljoner i dag. Medlemskåren brukar beskrivas som ett tvärsnitt av Sverige. Sedan riksdagsvalet 1986 har till exempel gällt att som TCO:arna röstar, så röstar Sverige.

Uno Westerlund är född 1942. Han disputerade 1973 i historia vid Uppsala universitet. Förutom vid TCO har han varit anställd bland annat vid universiteten i Uppsala och Umeå och vid svenska ambassaden i Bonn. Inom TCO arbetade han på 1970- och 80-talen med utbildnings- och forskningspolitik och från 1993 till sin pensionering 2002 med internationella frågor. Han har skrivit flera böcker och senast gett ut *En svensk historia från periferin* (2009).

premissförlag

ISBN 978-91-8534389-8

9 789185 343898